

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

УДК: 378.14+372+378.14.04

В. В. НЕСТЕРЕНКО

МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ

Розглядається експериментальна модель професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти до діяльності в системі заочного навчання. Описано складові цієї підготовки та етапи реалізації компонентів моделі. Визначено комплекс умов, що забезпечують ефективність процесу професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання.

Ключові слова: модель, підготовка майбутніх педагогів дошкільної освіти, компоненти моделі, етапи моделі, система заочного навчання.

В. В. НЕСТЕРЕНКО

МОДЕЛЬ ПРОФЕСІОНАЛЬНОЇ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГІВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ЗАОЧНОГО ОБУЧЕНИЯ

Рассматривается экспериментальная модель профессиональной подготовки будущих педагогов дошкольного образования к деятельности в системе заочного обучения. Описаны составляющие указанной подготовки и этапы реализации компонентов модели. Определён комплекс условий, обеспечивающий эффективность процесса профессиональной подготовки будущих специалистов дошкольного образования в системе заочного обучения.

Ключевые слова: модель, подготовка будущих педагогов дошкольного образования, компоненты модели, этапы модели, система заочного обучения.

V. V. NESTERENKO

MODEL OF FUTURE PRESCHOOL PEDAGOGUES' PROFESSIONAL TRAINING WITHIN THE SYSTEM OF PART-TIME EDUCATION

The article deals with the experimental model of future preschool pedagogues' training in professional activity within the system of part-time education. The constituents of the professional training as well as the realization stages of the model components are described. The complex of conditions ensuring effectiveness of the training process intended for the future specialists in the field of preschool education within the system of part-time education is specified.

Keywords: model, future preschool pedagogues' training, model components, model stages, system of part-time education.

Пріоритетним завданням вітчизняної вищої освіти нині є покращення її якості та наближення до вирішення практичних завдань суспільства. Воно актуалізується за умов інтеграції України з міжнародним співтовариством, що зумовлює модернізацію багатьох складових української вищої школи з урахуванням пріоритету національних інтересів, збереження науково-освітнього надбання, розвитку інтелектуального потенціалу нації.

У цьому контексті доцільним стало впровадження неперервної освіти. Однак найчастіше воно розглядається як застосування освіти дистанційної. Разом з тим, як свідчить практика, в Україні більш традиційною та ефективною у фаховій підготовці майбутніх педагогів, у т. ч. дошкільної освіти, є заочна форма навчання, що зумовлює необхідність її розвитку та вдосконалення у вітчизняних вищих навчальних закладах (ВНЗ).

Мета статті – обґрунтування моделі фахової підготовки майбутніх педагогів-дошкільників в системі заочного навчання побудованої на основі індивідуального підходу, окреслення її складових та етапів реалізації основних компонентів.

У розробці моделі підготовки майбутніх педагогів-дошкільників в системі заочного навчання ми спиралися на сучасні підходи, що утвердились в сучасній педагогічній науці і є пріоритетними в здійсненні професійного та особистісного розвитку студентів-заочників:

- особистісно орієнтований підхід, що дає змогу розглядати особистість як суб'єкт життєдіяльності, де її активність спрямована на зміну реальної педагогічної практики і власних видів діяльності, а творчість є вищим показником результатів діяльності особистості і проявленої здатності до самореалізації; в цьому контексті педагогічна діяльність розуміється як умова професійної та особистісної самореалізації (Є. В. Бондаревська, В. В. Краєвський, М. К. Сергєєв, В. Т. Фоменко й ін.);

- системний підхід, що дозволяє встановлювати різноманітний характер взаємозв'язків (об'єкт-об'єктних, суб'єкт-суб'єктних, змістовно-технологічних, змістовно-цільових, змістовно-регулюючих й ін.) в процесі підготовки педагогічних кадрів. Системний підхід є науковим принципом проникнення в різні сфери знань і відкриття його нових смислів; забезпечує, з одного боку, певну стабільність, рівновагу, стійкість, цілісність в освітньому просторі, а з іншого – зумовлює певну взаємодію суб'єктів і об'єктів керованої системи по горизонтально-вертикальних зв'язках, що створює певну матрицю навчального процесу, на яку накладається модель навчально-методичного забезпечення і самоорганізації діяльності студентів і викладачів (А. Б. Венгеров, А. А. Греков, Л. В. Заніна, Г. І. Рузавін, В. М. Садовський, Є. Г. Юдіна та ін.);

- синергетичний підхід, який розуміється як сукупність перехресних комбінацій компонентів, що розрізняються структуротворними категоріями і просторово-часовими закономірностями, системоутворюючими факторами, якісно-кількісними характеристиками, ритмічністю і домірністю всіх складових елементів. Він зумовлює способи аналізу, інтерпретації педагогічної інформації та закономірності педагогічного процесу, що забезпечує можливості проектування нових шляхів досягнення якісної інформації; є умовою подолання роздробленості педагогічного знання і створення цілісної навчальної картини педагогічного процесу, що забезпечує розвиток особистості; передбачає циклічне чергування режимів поведінки в соціальних групах, де створюються передумови для активного розвитку особистості та самоорганізації, самовідтворення, результатів діяльності, типів поведінки, світогляду тощо (В. В. Васількова, В. М. Єрмолаєв, О. М. Князєва, М. В. Кузьмін, С. П. Курдюмов, Л. Н. Родіонова й ін.);

- культуродоцільний підхід, який розкриває творчість як результат самореалізації особистості та ціннісні сенси змісту освіти та особистості. Цінності культури є орієнтирами педагогічної діяльності, що визначають особистісний розвиток і поведінку людини; процес діяльності розглядається як шлях індивідуальної самозміни й саморозвитку особистості в активній самостійній діяльності (М. М. Бахтін, Є. В. Бондаревська, В. В. Розов, Р. М. Чумічова та ін.);

- персоналізований підхід, який дає змогу педагогові вибудовувати освітній процес для кожного студента з урахуванням його особистісних особливостей;

- фасилітативний підхід, що включає певні рольові позиції: помічник, прихильник, посередник. Метою цих функцій є надання допомоги в стимулюванні та забезпеченні зв'язків усередині і між системами, посиленні інтегрування систем, подоланні апатії і дезорганізації, наданні допомоги системам у мобілізації внутрішніх ресурсів і забезпеченні зовнішніми ресурсами. Такий підхід спрямований на допомогу у створенні і побудові нових систем. Діяльність студента-заочника при цьому спрямована на відбір інформації та думок, фасилітацію висловлюваних почуттів, інтерпретацію поведінки, обговорення альтернативних напрямків діяльності і дій, пояснення ситуацій, підбадьорювання і запевнення, поведінку логічного обґрунтування, залучення нових членів і прихильників. Вона, зазвичай, здійснюється у контексті відносин співробітництва або угоди.

Під моделлю в логіці і методології науки розуміють аналог (схему, структуру, знакову систему) фрагмента певної соціальної реальності, породження людської культури, концептуально-теоретичного утворення та ін. Цей аналог служить для зберігання і розширення

знання (інформації) про оригінал, конструювання оригіналу, перетворення або управління ним. З гносеологічної точки зору, модель – це «представник», «заступник» оригіналу в пізнанні і практиці. Результати розроблення та дослідження моделі поширюються на оригінал [5, с. 382].

Н. Є. Касаткіна дає такий опис методу моделювання, що застосовується у виховно-освітньому процесі ВНЗ: «Моделювання виховально-навчального процесу передбачає побудову системи, що функціонує аналогічно досліджуваному процесу. Наявність відносини часткової подібності дозволяє використовувати модель як замітник або представник досліджуваної системи. Створення спрощеної моделі системи – дієвий засіб перевірки істинності та повноти теоретичних уявлень» [2, с. 65].

Розроблена нами педагогічна модель професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти в системі заочного навчання ґрунтується на таких вихідних положеннях:

- підготовка студентів-заочників до майбутньої професійної діяльності повинна відбуватись упродовж усього періоду їх навчання з одночасним розвитком у них пізнавальної самостійності;

- гуманістична спрямованість процесу підготовки студентів-заочників до майбутньої професійної діяльності є необхідною передумовою їх особистісного та професійного розвитку;

- використання розвиваючого і проблемного навчання розглядається як одна з найважливіших умов розвитку творчості, ініціативності та самостійності студентів-заочників, необхідних для майбутньої професійної діяльності;

- засвоєння повного обсягу гуманітарних і спеціальних знань, підкріплених сучасною науковою інтерпретацією, оволодіння новітніми методами пізнання повинні стати необхідними умовами для розвитку в майбутніх педагогів здатності швидко й адекватно реагувати на зміни в сучасному суспільстві загалом та освітній галузі зокрема;

- поступове зближення наукової і практичної сфер діяльності студентів-заочників є характерною тенденцією їх підготовки до майбутньої професійної діяльності;

- підставою для проектування змісту фахової підготовки студентів-заочників є їхня майбутня професійна діяльність як певна цілісність.

Для досягнення позитивного ефекту психічного та етичного розвитку студента-заочника педагогічного ВНЗ потрібна не лише грамотно спланована освітня діяльність педагога, а й спеціально організована виховна діяльність, особливостями якої є свідомо постановка цілей розвитку особистості студента і підбір відповідних засобів досягнення цих цілей. Необхідні також інтерес і активність студента в процесі його підготовки до майбутньої професійної діяльності, залучення в цю діяльність, здійснення управління процесом навчання через контроль з боку викладача і самоконтроль студента.

У розробці педагогічної моделі професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти в системі заочного навчання нами враховувалися особливості студентського віку, специфіка дисциплін, що вивчається у ВНЗ, особливості підготовки студентів-заочників до майбутньої професійної діяльності та інші важливі моменти. З цією метою було вивчено роботи сучасних педагогів і психологів (С. І. Архангельський, В. І. Байденко, Т. М. Буякас, К. В. Пейдж та ін.), а також використано дані, отримані в ході дослідження.

Вік студента-заочника (18 – 25 – 50 років) за існуючою в педагогіці класифікацією визначається як пізня юність або рання зрілість і власне зрілість. Це вік фізичної досконалості людини. Як правило, саме в студентському віці досягають максимального розвитку не тільки фізичні, а й психологічні властивості, а також вищі психічні функції: сприйняття, пам'ять, мислення, мовлення, емоції і почуття. Переважне значення в пізнавальній діяльності починає набувати абстрактне мислення, формується узагальнена картина світу, встановлюються глибинні взаємозв'язки між різними галузями досліджуваної реальності. У цей час, на думку Є. О. Клімова, відбувається також формування індивідуального стилю діяльності.

Для набуття студентами-заочниками необхідних знань на шляху до майбутньої професійної діяльності в сучасному світі існують тільки дві можливості: збільшення тривалості навчання чи інтенсифікація навчання. Цілком очевидно, що перший шлях в умовах заочного навчання сучасної вищої школи неприйнятний. Отже, залишається тільки другий шлях – інтенсифікувати процес навчання у ВНЗ, тобто за виділений на підготовку термін або й менший за нього засвоїти більше якісних знань, умінь і досвіду для майбутньої професійної діяльності. Готуючись до такої

діяльності та організовуючи її, студент-заочник проявляє активне ставлення до змісту навчальних дисциплін та оволодіння основами спеціальності, розвиває у себе необхідні професійні якості.

В. П. Шуман зазначає: «Як піде процес розвитку психічних якостей, які якості і до якого рівня будуть розвинуті, залежить від того, як будуть організовані різноманітні види діяльності, які цілі будуть поставлені як самою людиною, так і її вихователем. Треба відзначити, що участь у діяльності не обов'язково веде до позитивного ефекту в розвитку людини. Щоб досягти цього ефекту, цілі, пов'язані з розвитком особистості, необхідно планувати» [6, с. 20]. Ми поділяємо точку зору Є. С. Полат, що самостійне здобуття й особливо застосування отриманих знань стають пріоритетними, а не механічне засвоєння й відтворення без змін отриманої інформації. Для розвитку особистості мають значення спільні роздуми, дискусії, дослідження [3, с. 18]. Тому розвитку пізнавальної самостійності студентів-заочників педагогам необхідно приділяти особливу увагу.

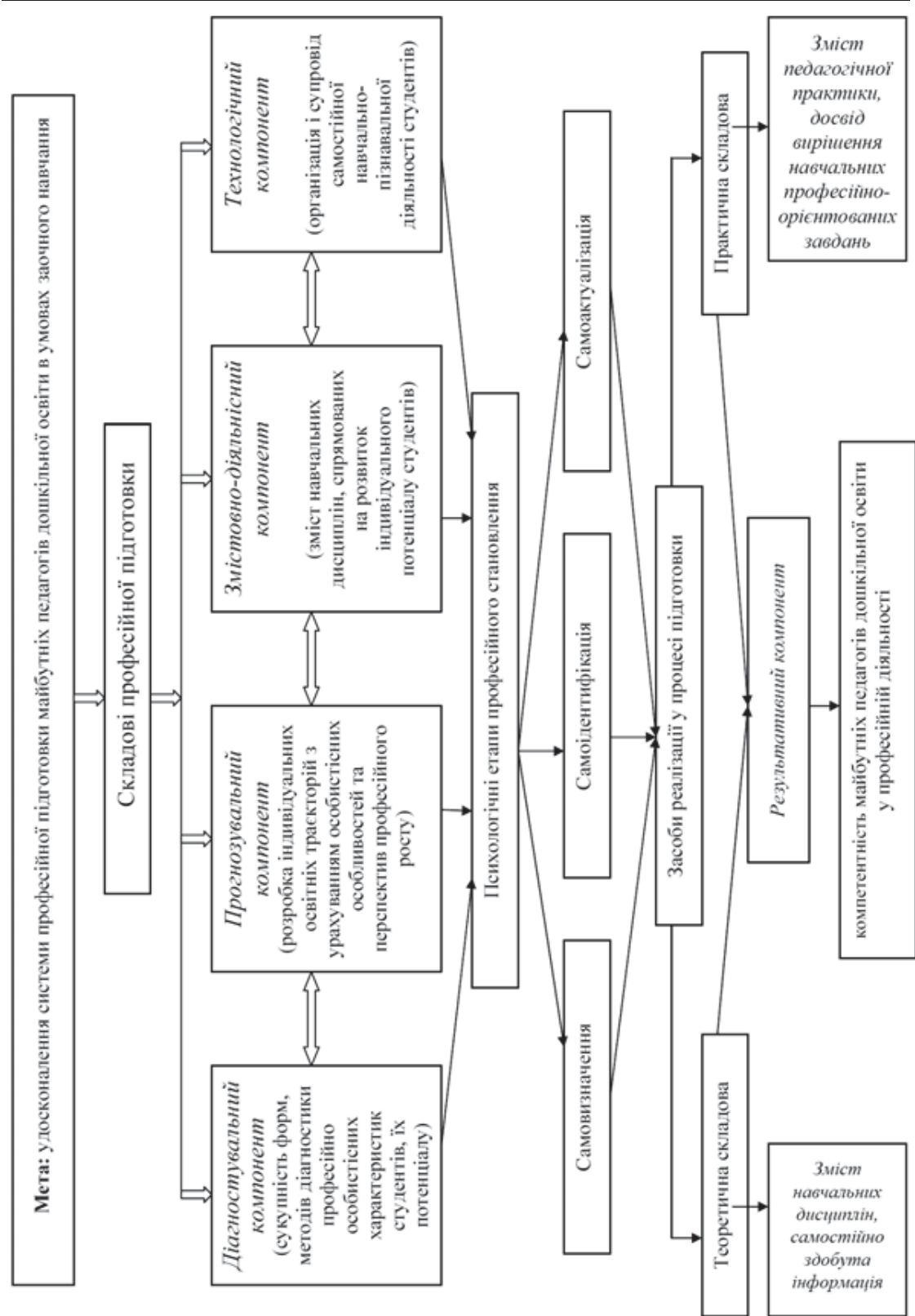
Розроблена нами педагогічна модель передбачає, що особистість студента перебуває в центрі уваги педагога, пізнавальна діяльність, а не викладання, є провідною у взаємозв'язку «викладач – студент», а вся система виховання й освіти спрямована на розвиток особистості студента, її індивідуальності і своєрідності. Тому особистісно орієнтований підхід, що передбачає постановку й вирішення в педагогічній діяльності специфічних цілей, визначення змісту і технології навчання, спрямованих на розвиток і саморозвиток власне особистісних і професійних властивостей індивіда, має стати одним із головних у підготовці студентів ВНЗ до майбутньої професійної діяльності. В. В. Серіков в зв'язку з цим вказує: «Особистісно орієнтована технологія повинна відповідати таким вимогам: мати цільову установку на розвиток особистості; проектувати зміст освіти ізоморфно майбутній професійній діяльності; мотиваційно забезпечувати навчання, ґрунтуючись на реалізації особистісних функцій студентів у цьому процесі; будуватися на суб'єкт-суб'єктній взаємодії педагога і учнів; спиратися на суб'єктивний досвід учнів; подавати навчальний матеріал у вигляді системи пізнавальних і практичних завдань, задач і вправ» [4, с. 5].

Розроблена нами модель (рис. 1) підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти в системі заочного навчання включає п'ять основоположних компонентів: діагностувальний, прогнозувальний, змістовно-діяльнісний, технологічний і результативний. У кожному з них необхідно виконати конкретні завдання.

Діагностувальний компонент спрямований на виконання завдань із констатації рівнів підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти до професійної діяльності в системі заочного навчання. Виконання поставлених завдань здійснюється за допомогою анкетування, тестування, методів включеного спостереження та аналізу професійної діяльності студентів-заочників.

Прогнозувальний компонент спрямований на визначення індивідуальних освітніх траєкторій навчання студентів з урахуванням особистісних особливостей і перспектив професійного зростання, на систему варіативних форм психолого-педагогічної та консультативно-методичної підтримки студентів, що забезпечує ефективність процесу подальшого розвитку професійно-творчої активності майбутніх фахівців.

Змістовно-діяльнісний компонент спрямований на реалізацію комплексу варіативно-диференційованих і персоналізованих змістовних модулів професійної підготовки педагога дошкільного профілю.

Технологічний компонент спрямований на застосування сукупності технологій організації і супроводу самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів-заочників у процесі професійної підготовки та ін.

Результативний компонент орієнтований на професійну підготовку компетентного фахівця дошкільної освіти в системі заочного навчання.

Основними принципами індивідуалізації освітнього процесу ВНЗ, спрямованого на підготовку студентів-заочників до професійної діяльності, є:

- принцип динамічності та варіативності;
- принцип суб'єктності студента;
- принцип підтримки індивідуальності та розвитку автономності;
- принцип взаємозв'язку довільності і саморегуляції;
- принцип позитивної перспективи і самоврядування;
- принцип саморозвитку та самореалізації [1, с. 154].

Вказані принципи взаємозв'язані і доповнюють один одного та відображають стратегію індивідуалізації підготовки майбутнього педагога у ВНЗ на основі персоналізованого походу.

Реалізація всіх компонентів моделі проходить три етапи.

Перший етап, що збігається з навчанням студентів-заочників на I курсі, має за мету їхній розвиток як суб'єктів професійного самовизначення. Досягнення цієї мети насамперед забезпечується: адаптацією студентів-заочників до умов життя у ВНЗ; адаптацією до вимог та умов індивідуальної і колективної навчальної діяльності у вищій школі; усвідомленням і прийняттям норм поведінки і діяльності в статусі студента.

Другий етап у професійній підготовці студентів-заочників збігається з навчанням на II–III курсах і має за мету поступову і послідовну самоідентифікацію студентів як суб'єктів професійної діяльності. На цьому етапі головна увага приділяється оволодінню студентами нормами і вимогами професії вихователя, усвідомленню власних можливостей і вад стосовно обраної професійної діяльності, осмисленню і створенню програми особистого зростання.

Третій етап, що збігається з навчанням на IV курсі, забезпечує самоактуалізацію студентів як суб'єктів та особистостей у професійній діяльності. Здійснюється зіставлення вимог професії з рівнем власної підготовленості до її виконання із подальшою корекцією програми особистісного і професійного вдосконалення.

Комплекс умов, що забезпечують ефективність процесу професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання, включає в себе такі групи:

- організаційно-адміністративні умови: розроблення дієвого механізму вивчення потреб і вимог роботодавців у питаннях підготовки педагогів дошкільного профілю;
- проведення поетапного моніторингу професійно-особистісного зростання майбутнього спеціаліста і трудової діяльності випускників ВНЗ;
- дидактико-технологічні умови: визначення структурно-логічних міжпредметних зв'язків навчальних дисциплін, курсів за вибором стосовно вивчення студентами різних аспектів професійно-особистісного розвитку фахівця дошкільного профілю; змістовне наповнення навчальних дисциплін спеціалізації, що дозволяють враховувати специфіку професійної діяльності фахівців дошкільного профілю, актуальні та перспективні потреби ринку праці, запити роботодавців та індивідуальні особливості студентів; реалізація в освітньому процесі ВНЗ методичної системи розвитку креативного мислення студентів через систему навчально-пізнавальної і практико-орієнтованої діяльності міждисциплінарного характеру;
- соціально-педагогічні умови: реалізація викладачами ВНЗ та методистами практики технологій тьюторства, фасилітаторської діяльності; залучення студентів в активну діяльність щодо реалізації їхніх професійно-педагогічних ініціатив у співпраці з фахівцями-практиками дошкільних установ і вченими, які здійснюють експертизу студентських знань і умінь; систематичний педагогічний моніторинг динаміки формування професійно-творчої активності та професійної індивідуальності майбутнього педагога дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бурлакова Т. В. Индивидуализация профессиональной подготовки студентов в педагогическом вузе: концептуальные основы / Т. В. Бурлакова. – Шуя: Изд-во ГОУ ВПО «ШГТГУ», 2008. – 179 с.

2. Захаров Ю. А. Теория и практика формирования профессионального самоопределения молодежи в условиях непрерывного образования / Ю. А. Захаров, Н. Э. Касаткина, Б. П. Невзоров, Т. М. Чурекова. – Кемерово: Кузбас-вузиздат, 1996. – 160 с.
3. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для пед. вузов / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, В. М. Моисеева, А. Е. Петров. – М.: Академия, 2001. – 224 с.
4. Сериков В. В. Образование и личность: теория и практика проектирования педагогических систем / В. В. Сериков. – М.: Логос, 1999. – 272 с.
5. Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 836 с.
6. Шуман В. П. Актуальные вопросы обучения / В. П. Шуман // Образование в современной школе. – 2002. – № 1. – С. 20–22.

УДК 378 + 373.3

З. М. ОНИШКІВ

СТАН ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ В СІЛЬСЬКІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Розкрито зміст поняття «готовність до педагогічної діяльності». Дано визначення поняття «готовність майбутніх учителів до роботи в сільській початковій школі». Наведено програму вивчення краєзнавчого аспекту досліджуваної проблеми, готовності майбутніх учителів до роботи в умовах сільської початкової школи, їх ставлення до розробки питань, пов'язаних з роботою в такій школі. Проаналізовано результати констатувального дослідження.

Ключові слова: готовність до педагогічної діяльності, готовність до роботи в сільській початковій школі.

З. М. ОНЫШКИВ

СОСТОЯНИЕ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К РАБОТЕ В СЕЛЬСКОЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Раскрыто содержание понятия «готовность к педагогической деятельности». Дано определение понятия «готовность будущих учителей к работе в сельской начальной школе». Приведена программа изучения краеведческого аспекта готовности будущих учителей к работе в условиях сельской начальной школе, их отношения к разработке вопросов, связанных с работой в такой школе. Проанализированы результаты констатирующего исследования.

Ключевые слова: готовность к педагогической деятельности, готовность к работе в сельской начальной школе.

Z. M. ONYSHKIV

ANALYSIS OF THE LEVEL OF FUTURE TEACHERS' READINESS TO WORK AT RURAL PRIMARY SCHOOLS

The article reveals the concept of «readiness for teaching activity». It provides the definition to «teachers' readiness to work at rural primary schools». An application of the study of the regional aspects of the problem, willingness of teachers to work in a rural primary school, their attitude to the development issues associated with working at rural primary schools are given. The results of the primary research is analyzed and the proper conclusions are formulated.

Keywords: readiness for teaching activities, readiness to work at rural primary schools.

Поняття готовності до професійної педагогічної діяльності досліджували К. М. Дурай-Новакова, М. І. Дьяченко, Л. А. Кандилович, А. Ф. Линенко, Л. В. Кондрашова тощо, аналіз структурних компонентів і показників готовності до педагогічної діяльності здійснено в працях Г. О. Балла, О. О. Деркача, В. А. Семиченко, В. О. Сластьоніна та ін.